

1. Թղ. 1ա—2բ. Սկիզբն գլխոց որ ըստ Մատթէի Աւետարանին (Համարարբառը առանց Կարգիւնութիւն թղթին):

2. Թղ. 2բ. Նախադրութիւն ըստ Մատթէի Աւետարանին: Աւետարանն որ ըստ Մատթէոսի գրեալ է. զի ինքն Մատթէոս աշակերտ Տեառն գրեաց զաւետարանս զայս. (տե՛ս Զոհրապեանի Աստուածաշունչ մատեն, Դ., էջ 3):

3. Թղ. 3ա. Նախադրութիւնք Մարկոսի, Ղուկայ եւ Յովհաննու (Համառօտ):

4. Թղ. 4ա—48ա. Աւետարան ըստ Մատթէոսի:

5. Թղ. 48ա—49բ. Սկիզբն գլխոց Աւետարանին որ ըստ Մարկոսի (Զօհր. 68—69):

6. Թղ. 49բ. Նախադրութիւն Մարկոսի Աւետարանին (Զօհր. 69):

7. Թղ. 50ա—78բ. Աւետարան ըստ Մարկոսի:

8. Թղ. 79ա. Սկիզբն գլխոց Աւետարանին որ ըստ Ղուկասու (Զօհր. 111—113):

9. Թղ. 80բ. Նախադրութիւն Ղուկայ Աւետարանին (Զօհր. 113):

10. Թղ. 81ա—130բ. Աւետարան ըստ Ղուկայ:

11. Թղ. 131ա. Գլուխք ըստ Յովհաննու Աւետարանին (Զօհր. 181—182):

12. Թղ. 131բ. Նախադրութիւն Յովհաննու Աւետարանին (Զօհր. 182):

13. Թղ. 132ա—69ա. Աւետարան ըստ Յովհաննու:

14. Թղ. 171ա—193ա. (Յայտնութիւն Յովհաննու): Յայտնութիւն Յիսուսի Քրիստոսի (Զօհր. 553):

Շլոռոս բառին քով ի լուսանցս «պող-թախ»: Գլխակարգութեանց քով «Քո.»: Թղ. 193ա. Բ. սիւնակը կտրուած հանուած է:

15. Թղ. 194բ. Գլուխք Հոռոմայեցւոց թղթոյն Պաւղոսի (Զօհր. 370):

16. Թղ. 196ա—214ա. Թուղթ առ Հոռոմայեցիս:

17. Թղ. 214բ—310բ. Բ.—ԺԴ. Թուղթք Պաւղոսի հանդերձ Գլխովք:

18. Թղ. 2՝9ա—251բ. Թուղթ առ Կորնթացիս Եր(բ)որդ:

19. Թղ. 313ա. Նաւարկութիւն Պաւղոսի առաքելոյ ի Հոռոմ:

20. Թղ. 313բ. Անուանք սուրբ Առաքելոցն որ ի սիւնուս ընդ ժամանակս կարգեալ ի քարոզութիւն Քրիստոսի, թէ ուստի

եւ կամ յորմէ ցեղէ էին: Ա. Պետրոս եւ Անդրէաս ի ցեղէ Նեփթաղէմի...:

21. Թղ. 319բ. Վասն սուրբ Առաքելոցն որք քարոզեցին զՔրիստոս, թէ որո՞վ մահու կատարեցան եւ ո՞ւր: Պետրոս ի Հոռոմ խաչեցաւ (Ի) Ներոնիէ...:

22. Թղ. 314ա. Այս ինչ է ի գիրս: Յառաջարան Գրոցս Առաքելոց: Դիր գլխոց Գործոց Առաքելոց:

23. Թղ. 314ա. Աղերս Եւթաղի:

24. Թղ. 314ա. Յառաջարան Գրոցս Գործոց Առաքելոց:

25. Թղ. 320ա—365ա (Գործք Առաքելոց):

26. Թղ. 365ա. Յառաջարան Եւթանեղունց թղթոցն կաթողիկեայց...: Դիր գլխոց:

27. Թղ. 366բ. Թուղթ Յակովբոս:

28. Թղ. 371ա. Գլուխք եւ Ա. թուղթ Պետրոսի:

29. Թղ. 377ա. Գլուխք եւ Բ. թուղթ Պետրոսի:

30. Թղ. 381բ. Գլուխք եւ Ա. թուղթ Յովհաննու:

31. Թղ. 387ա. Գլուխք եւ Բ. թուղթ Յովհաննու:

32. Թղ. 387բ. Գլուխք եւ Գ. թուղթ Յովհաննու:

33. Թղ. 388բ. Գլուխք եւ թուղթ Յուդայի եղբաւր Յակովբայ:

34. Թղ. 390բ. Աղերս Եւթաղի:

35. Թղ. 391բ. Հանդիստ երանելոյն Յովհաննու առաքելոյ եւ աւետարանչի:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. 1. Թղ. 394բ. Փառք ամենասուրբ Երրորդութեանն Հաւր եւ Որդւոյ եւ սուրբ Հոգւոյն: Ի թուակահարութեանն Հայոց մեծաց ՁԽԲ (1293) ի թաղաւորութեանն Հայոց Հեթմոյ ճգնազգեստի եւ աստուածասիրի: Եւ ի հայրապետութեանն խոստովանող հայրապետին տեսնն Ստեփաննոսի որ ըստ մաքրոյն յորովայնէ երեմիայի՝ վաբեցաւ ի գերութիւն զինի հաւտին: Ի յերկիրս Կիլիկիոց, մերձ ի մեծ եւ ի հռչակաւոր մայրաքաղաքս Սիւս, յաստուածարեակ ուխտս Մեծայր, առ սոսա ամենաւրհնեալ արարչընգալ Տիրուհոյ եւ Աստուածածնէ՝ ||||| (Թուղթ ինկած):

2. Թղ. 313ա. Փառք քեզ Կոնստանդ քոյ արեղսաշուն արարիչ Կիսազնդի եւ Դեմետրի. ամէն:

3. Թղ. 394բ. Նորագոյն գրչէ. «Ի թուակահարութեան փրկչին 1295», իմացիր 1293:

36.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Հին Թ. 38: ՋԳ=1454:

ԹՈՒՂԹՔ՝ 263: — ՄԵՏՈՒԹԻՒՆՔ՝ 18.2 × 13 հմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ Երկին: — ՆԻՒԹ՝ քուրք: — ԿԱՁՄ՝ կաշեպատ տախտակ կիսուածագարդ: — ՄԱԳԱՂ. ՊԱՀՊԱՆԱՆ՝ չկայ: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ լաւ. քղ. 1—3 սակաւ ինչ վնասուած: Դատարկ՝ քղ. 255—263 կազմողէն: — ԳԻՐ՝ բոլորգիր: — ԽՈՐԱՆ՝ չունի: ԿԻՍԱԽՈՐԱՆ՝ 2ա, 22ա, 73ա, 196ա: — ՆԿԱՐ՝ 1բ (Մատթէոս, մեծ մատով պատուած), 21բ (Մարկոս), 72բ (Ղուկաս), 195բ (Յովհաննէս): — ԶԱՐԳԱԳԻՐՔ՝ յաջող: — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԳԻՐՔ՝ պարզ: — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ 1454: — ՏԵՂԻ՝ անմանօք: — ԳՐԻԶ՝ Գրիգոր քահանայ:

Մատենան է Աւետարան, այն է

1. Թղ. 1—21 Մատթէոս: 2. Թղ. 22—71 Մարկոս: 3. Թղ. 72—194 Ղուկաս: 4. Թղ. 195—253 Յովհաննէս:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. 1. Թղ. 121ա. Ձանարժան հոգս գործողը գծող եւ նկարողս, որ անուամբ քահանայ կոչիմ եւ զգործն ոչ ունիմ, աղաչեմ յիշել ի Տէր միով ողորմայիւ. գրեցաւ ի թվին ՋԳ (1454):

2. Թղ. 253բ. Փառք... Նաեւ բարի կրին Աննայս, որ ստացաւ զսուրբ Աւետարանս ի հալալ ընչից իւրոց յիշատակ իւր եւ ծնաւորաց իւրոց, մաւրն իւրոց Թագուհէ եւ հաւրն իւրոց Մէլիքին, ի վայելումն Յովհաննէս սարկաւազին: Արդ... յիշեալք ի սուրբ աղալթս ձեր զԱննայն որ ստացաւ զԱւետարանս, եւ զմայրն իւր զԹագուհին եւ զաստուածապարգեւ զաւակն իւր զՍիրունն եւ զԿենակիցն իւր զԿուլխաթունն եւ զեղբայրն իւր զՄէլիքայն եւ զմաւրաքոյր իւր զԽէրիսթուն եւ զիս զանարժան քահանայս զգորդ զրոյս...:

3. Թղ. 254բ. Այս Աւետարանս զոր հանաւ եղեւ ժամանակաւ ի կղզոյն Կիպրոս՝ զընէ սրբոյն Մակարա մեծի ճգնաւորին յանապատէն եւ յետ սուղ ժամու եկն նոյն յանապատին առաջնորդ Յարութիւն վարդապետն կրկին իւր տեղն տուաք որ տանի. թվին ՌՃԿԴ (1715)ին:

4. Թղ. 263բ. Հասցէ Աւետարանս ի Կիպրոս կղզին ի Հայոց վանքն: այս այն

Աւետարանն է որ Ձուղայեցի Յովհաննէս վարդապետն ի Կիպրոս կղզոյն հանեալ է. այժմ առաքեցաք. Աստուած զայն մարդն աւրհնէ, որ զայս Աւետարանս յիւր տեղն հասուցանէ:

(Շարունակելի:)

2. Ն. ԱԿԻՆԵԱՆ

Կ Ի Լ Բ Կ Ի Ը Յ Թ Վ Ը Ն Ք Ե Լ Ը

(Շարունակութիւն:)

4. ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔՆԵՐ

Ա. Գրեցաւ (ի ձեռն Մկրտիչի) սուրբ Աւետարանս ի հրեշտակաւոր մենաստանին Դրագարկի առաջի(ն) սուրբ Աստուածածնի եւ սուրբ եղբայրութեան միջի(ն) թուականս Հայոց նոր տոմարիս ՅԽԲ (893) ի թագաւորութեան Հայոց Սմբատայ որդւոյ Աշոտայ Բագրատունոյ. ի տոհմէ կաթողիկոսութեան Տեառն Գէորգայ Գառնեցոյ: Յորում ամի կործանեցաւ Դըլին քաղաք ի շարժմանէ եւ բազումք մեռան եւ եկեղեցիք տապալեցան (Յովսէփեան, Յիշատ. Ձեռ., Ա., էջ 99. Հանդ. Ամս. 1917—1918, էջ 160 եւ հմտ. վերը):

Բ. Ես Կիրակոս ի վերջ հասեալ գիտնականաց, մեղաւոր եւ անարժան ծառայ Աստուծոյ ցանկացաւ եղէ այժմ լուսայիղձ կտակիս եւ ետու աւարտել Գէորգայ գրչի ի ստոյգ եւ յընտիր գաղափարէ սրբոյն Սահակայ թարգմանչի:

Գրեցաւ սուրբ աւետարանս ի հրեշտակաւոր մենաստանին Դրագարկիս առաջի սուրբ Աստուածածնիս եւ սուրբ եղբայրութեան ի միջիս ի ՇԿԲ (1113) թուականին հայկական ազգիս, ի թագաւորութեան Յուսէպայ Աղէքսի երկաբնակի եւ ի կաթողիկոսութեան Հայոց Բա(բ)սղի եւ յաջորդի նորուն Գրիգորի ի փառս Քրիստոսի... (Ակիւնեան Հ. Ն., Մատենագրական Հետազոտութիւններ, Ե., Վիեննա 1953, էջ 300—303. Յովսէփեան, Յիշատ. Ձեռ., Ա., էջ 321 եւ Սիւսեան, էջ 233):

Գ. Փառք... Յամի Շ.որդի Հ.երրորդի երկրորդի թուարեութեանն Հայոց, ես նուստ քահանայ Թագէտս ցանկացաւ եղեալ աստուածախաւս մատենի սրբոյն Եւաղրես

միայնակեցի միանգամայն եւ վարդապետի եւ գրեցի զսա մեծաւ ջանիւ եւ աշխատութեամբ ի լեռնապատ անապատիս, որ անուն Դրազարկ յորջորջի առ ստորոտով մեծի լեռնին Տաւրոսի, որ է մերձ յանատոյց աւմուրն որ յունական լեզուան Կոպտառայ անուանի զի որպէս Հռովմայեցոց քաղաքն ունելով զերկուս արեգակն զՊաւլոս եւ զՊետրոս սոյնպէս եւ անապատս ունելով զերկուս լուսաւորս զգերակայ վարդապետն Կիրակոս եւ զմականուն վարդապետն Արքայեցի Գրիգոր կոչեցեալ, երկոքին քաջ եւ առաքինիք, առաքինութեամբ անհաս եւ գիտութեամբն գերի վերայ քան զամենեւեան, զոր եւ մեր սիրող եղեալ աստուածային գրոյս եւ սուրբ վարդապետաց զաւրինակ շնորհեաց:

Չայ ստացայ յիշատակ ինձ եւ ծնողաց իմոց եւ եղբաւ իմոյ եւ առաջնորդի տեառն Յովհաննիսի ընտրեալ քաւապետի, ի յիմոյ արդար վաստակոց արձան յաւիտենական առաջի Աստուծոյ եւ մարդկան... (Քէլի-շեան, Յուլ. Հայ. Ձեռ. Ձմառի... Թ., 83, անտիպ):

Դ. Չայս գիր (Հաւաքումն մեկնութեան թղթոցն Կաթողիկեայց) Բարսեղ վարժապետն անուանի առաջնորդ Դրազարկի սուրբ ուխտին ետ բերել փափաքանաւք ի Կոստանդնուպոլսէ եւ մինչդեռ թարգմանէր զսոյն Գրիգոր զպիր ի Լամբրունս վախճանեցաւ հայրն, իսկ Ներսէս Նուստոս ի Քրիստոս անապան ուրեմն վարժեալ եւ յարբունս հասեալ, յարմարեցի ըստ քերթողական արձանի ի յիշատակ աշխատողացն թարգմանեցաւ ի թուին Ոժի (1168) եւ սրբագրեցաւ ի Ոժի (1176), Հանդ. Ամս. 1915, էջ 76 եւ Յովսէփեան, Յիշատ. Ձեռ., Ա., էջ 466):

Ե. Աստուածային եւ ցանկալի բանից սուրբ Առաքելոյն Պաւլոսի փափաքաւ եղեւ սրբապետ վարդապետն Գրիգորէս եւ սիրելի եղբայր նորին Սաղիկ պատուական քահանայք եւ եղբարորդիք սրբապան եպիսկոպոսի տեառն Գրիգորի, Սեբաստիոյ նահանգին առաջնորդի եւ սրբոյ Նշանին սպասաւորի եւ ետուն գրել զսա ի վայելումն ինքեանց եւ ի յիշատակ հոգւոյ Տեառն Գրիգորի հոգեւոր ուխտս Դրազարկիս, որ կոչի Աւագ վանք, ձեռամբ թորոսի անիմաստ կրանաւորի եւ սուտ գրչի ի թուականիս Ոժի (1173) ի հայրապետութեան տեառն Ներսէսի եւ առաջ-

նորդութեան այսր անապատի տեառն Սամուէլի:

Արդ աղաչեմ զամենեւեան որք աւագութիւնս ամանէ ուսմամբ կամ զաղափարաւ յիշեալիք զստացաւդ սորա զԳրիգորէս վարդապետ եւ զՍաղիկ սրբապան քահանայ եւ զԴրազարկոս նորին հարազատ եւ զծնաւորս իւրեանց...:

Յիշեալիք եւ զառաջնորդս մեր զտէր Սամուէլ եւ զհամաւրէն եղբարքս, յորոց ի միջի գրեցաւ սա եւ զծնաւորսն իւրեանց եւ զտառապետ վրիչս թորոս եւ զծնաւորսն իմ... (Յովսէփեան, Հաւաք. Յիշատ., Ա., էջ 449—450. Արարատ, 1910, էջ 585 եւ Արձագանք, 1888, էջ 640):

Ձ. Բայց գրեցաւ լուսազարդեալ Աւետարանս ՈՒ (1181): Եւ գրեցաւ յանապատիս Դրազարկ կոչեցեալ ձեռամբ թորոսի անիմաստ գրչի հրամանաւ տէր Սամուէլի առաջնորդի ուխտիս, ի հայրապետութեան տէր Գրիգորի Հայոց կաթողիկոսի եւ յիշատակ իշխանի: Արդ աղաչեմ զամենեւեան, որք հանդիպէք այսմ գրոց յիշեալիք ի Տէր զգրող սորա եւ զստացաւդ եւ զՍաղաւոր սրբապետ քահանայ նկարիչ ծաղկանցս եւ զհամաւրէն եղբայրութիւնս զկենդանիս եւ զհանգուցեալս... (Ոսկեան Հ. Հ., Տարօն-Տուրուբերանի վանքերը, Վիեննա 1953, էջ 45. Սաղիկեան, Ժն. դարի Հայ. Ձեռ. Յիշատ., Ա., էջ 545):

Ի. Փառք... Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս, որ է հրամանք եւ աւրէնք Փրկչին մեծառն մերոյ, ի թուականութեանս Հայոց ի Ոժի (1203) ի գերահռչակ անապատիս, որ կոչի Դրազարկ, ընդ հովանեաւ սրբուհւոյ Աստուածածնիս ձեռամբ անարժան եւ մեղաւոր քահանայիս եւ անպիտան կրանաւորինձ եւ ծնաւդաց իմոց եւ քուերորդոց իմոց Բասիլ եւ շնորհեցի սուրբ ուխտին որ կոչի Անդրէասենց ի սուրբ եւ մայր եկեղեցին Սիոֆիլի յիշատակ ինձ եւ վերագոյն գրելոցն: Եւ զի ձրի պարգեւեցի զսա այնմ սրբոյ եկեղեցւոյ, մի ոք յանդգնեցի հանել զսա անտի, թէ առաջնորդ իցէ եւ թէ եղբայր եւ թէ զինչ եւ իցէ մարդ, եւ որ յանդգնի եւ հանէ զսա ի յայնմ եկեղեցւոյ որ է Սիոֆիլ մայր, հանցէ եւ զժողովութիւնս նորա Աստուած ի վե-

րին Սիոֆիլ, որ է Ժողովարանն ամենայն հաւատացելոց սրբոց. բայց թէ երկիւղ լինիցի յափշտակողաց զի զգուշացուցանիցեն, զի մի երթիցէ գերի. եւ ապա ընդ խաղաղանայն փութով յեկեղեցին զարձուցեն եւ կամ վասն ուխտին կարեաց կամ առաջնորդին ի պէտս իւրիք տարցի եւ զարձեալ արագ ի տեղի իւր բերցեն, ապա աւտարաց առ որս երկիւղ կայցէ կորստեան մի տացի, բայց եթէ աւրինակ ոք խնդրեցէ մի արգելուք, զի յընտիր եւ յանհաս աւրինակէ է գրած: Բայց աղաչեմ զամենեւեան որք ընթերցոյք կամ զաղափար առնոյք զսա. յիշեալիք զտառապետ ստացողս եւ գրողս Վարդան եւ զառաջապետ ծնաւորսն իմ եւ զԲասիլն եւ զսիրելի եղբայրն իմ զԱրթիկ եւ զձեզ զչիւղոսդ եւ զմեզ Տէր յիշեցէ եւ յեղբարց վանիցդ որ ոք ինամ տարցի ամա, որ ոչ ելանէ. աւրհնեալ եղիցի յԱստուծոյ եւ ի մէջն եւ Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ փառք (Տրդատ եպ. Պաղիան, Յուլ. Հայ. Ձեռ. Ս. Կարապետի վանաց Նոր Մատենադարանի Թ. 12, անտիպ, առնուած Հ. Ակինեանի «Հաւաք. Յիշատակարանք»էն):

Ը. ... Շնորհիւ Տեառն սկսայ եւ ողորմութեամբ նորին կատարեցի զկենսունակ սուրբ Աւետարանս հրամանաւ թորոս միայնակեցի մականուն Գորգացի կոչեցելոյ, որ եւ ըստ բաղմամեայ ծերութեան իւրում անկեալ կայր ի մահիւնս եւ յարգելանոցի խըցկան, եւ զի թէպէտ մարմնով ծերացեալ եւ անցեալ զաւուրքք բազմօք, սակայն տեսչութեամբ եւ նախախնամութեամբ մեծին Աստուծոյ արիագոյնս եւ քաջամարտիկ էր ի պատուիրանս սուրբս եւ յընթերցմունս աստուածային գրոց, վասն այնորիկ ստացաւ զսա ի սովանս ծերութեան իւրոյ եւ զանձ անկապուտ կողոպուտ եւ մարգարիտ անդին հոգւոյ իւրոյ վշտազնեւոյ ի յունայնութեանց չար կենցաղոյս այսորիկ, իսկ զկնի ելից կենաց իւրոց եւ յաշխարհէ եւ փոխելոյ առ Քրիստոս յոյսն ամենեցուն ետ զսա մանկահասակ եղբարորդոյ իւրոյ Պետրոսի եւ բեմական քահանայի ստացուած նմին սեպհական եւ յիշատակ իւր եւ ծնաւդաց իւրոց, զոր Տէր Աստուած վայելել տացէ նախասացեալ քահանայիս Պետրոսի եւ եղբարց իւրոց ընդ երկայն աւուրս:

Բայց կատարեցաւ սա ի թուականութեանս հայկազնեան տոմարի ՈԿԶ (1217) ի

հայրապետութեան Տեառն Յովհաննիսի Հայոց հեղինակի եւ իմաստուն զիտապետի եւ ի թագաւորութեան քրիստոսապաւ արքայիս մերոյ Ղեւոնդի, որ է որդի Ստեփանէի եղբայր մեծին Ռուբենայ, որ միապետեալ ունի թագաւորական իշխանութեամբ զամենայն նահանգս Կիլիկեցոց եւ զմեծն Անտուք, որոյ յիշատակ նորա աւրհնութեամբ եղիցի եւ անուն նորա աղագց յազգս: Իսկ կատարեցաւ սա ի հռչակաւոր եւ յախնաւոր վանս Դրազարկ կոչեցեալ ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի եւ բնակարան Փրկչին մերոյ Յիշատի:

Արդ աղաչեմք... յիշեալիք... եւ զտէր Գրիգոր, որ աւգնական եղեւ ի գինս սորա եւ զեղիկի գրիչս... (Յովսէփեան, Յիշատ. Ձեռ., Ա., էջ 789—791. Սարգիսեան, Մայր Յուլ., Ա., էջ 600—602 եւ Սիսուան, էջ 270 եւ 502):

Թ. Փառք... արդ... ես յետեալս ի մարդկանէ... Բարսեղ պիտակ սոսկ եպիսկոպոս եղէ ցանկացող այսմ աստուածազարդ բուրաստանիս... վասն որոյ ջան եղեալ իմ եւ զրեցի զմատենան աստուածաշունչ ի թուականութեան հայաստեիս ՈԿԹ (1220) ի հայրապետութեան Տեառն Յովհաննիսի եւ յիշխանութեան Հայոց իշխանացն, յորում ամի մեծաւ թագաւորն Հայոց Ղեւոն, ընդ հովանեաւ Դրազարկ կոչեցեալ, ձեռամբ սուտանուն Բարսեղ եպիսկոպոսի (Սարգիսեան Հ. Բ., Մայր Յուլ. Վենետ., Բ., էջ 1136 եւ Սիսուան, էջ 233):

Ժ. ... Արդ գրեցաւ Աստուածախաւս վարդապետութիւնս — Աւետարան — ի թուականութեանս հայկազնեան տոմարիս ՈԶԸ (1239) ի մեծահռչակ անապատիս Դրազարկիս ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի եւ սուրբ թորոսի եւ այլ համաւրէն սրբոցն ի ստուգարանս եւ ընդիր աւրինակէ ի հայրապետութեանն տեառն Կոստանդեայ աստուածահաճոյ հիղակի — հեղինակի — հեղի եւ խոնարհի, յիշատակ նորա աւրհնութեամբ, ի թագաւորութեան, որոյ անուն Հեթում յորջորջի... եւ զեռարոյս զաւակին որ ա (°) Ղեւոնի եւ տացէ յաղթութիւն ի վերայ թշնամեաց իւրոց...:

Արդ գրեցաւ ձեռամբ Սարգիսի մեղապարտ եւ սուտանուն կրանաւորի ի լուսաւորութիւն հոգւոյ իմոյ... (Յովսէփեան, Յիշատ. Ձեռ., Ա., էջ 933—934):

ԺԱ. ... Գրեցաւ մատենա սատուա-
ծային — ձառոց — ի թուարեւութեանս, որ
ըստ Հայոց տուածարիս ՈՁԸ (1239) եւ ի
թագաւորութեան Հեթմոյ բարեպաշտ թա-
գաւորի եւ ի հայրապետութեան տեառն Կոս-
տանդեայ ձեռամբ Կիւրակոսի տիմար եւ
մեղապարտ գրչի ի խնդրոյ երջանիկ եւ
սրբասնեալ եպիսկոպոսի տէր Գրիգորի
տեառն Կոստանդեա գրան սարկաւագի,
... եւ պարգեւէ զսա սուրբ ուխտիս Դրա-
գարիւ, ուր եւ գծեալ եղեւ սա, որպէս զի
խրախապցին սովաւ մանկունք նազելի մաւր
մեր Սիոնի... աղաչեմ աղերսանաւք յիշեա-
լիք սրտի մտաւք զտէր Գրիգոր ստացող...
(Տաշեան, Մայր Յուլ., էջ 251 եւ Յովսէ-
փեան, Յիշատ. Ձեռ., Ա., էջ 937—938):

ԺԲ. Կատարեցաւ երգարանս տաղաց
ձեռամբ Յոհաննիսի յետին եւ յոգնամեղի,
ի թուականիս Հայոց ՈՁԸ ի (1241) ի վանս
մեծ ուխտի եւ հոգակաւոր անապատս Դրա-
գարի կոչեցեալ, ի թագաւորութեանն Հեթ-
մոյ որդոյ Կոստանդիա. եւ է առաջնորդ
ուխտիս մեծն Բասիլիոս եղբայր թագաւորին
Հեթմոյ եւ դիտապետ եւ աթոռակալ իշխա-
նութեան մեծ եւ հոգակաւոր դղեկին Հոռոմ-
կային տէր Կոստանդին արժանաւոր այնմ
աստիճանի: Եւ իմ յանձին կալեալ եւ հե-
տեւեալ երաժշտական արհեստի եւ ոչ ունե-
լով տեղի եւ չնորհք որպէս արժանի, այլ
բազում ջանիւ եւ աշխատութեամբ հասեալ
ի ծայր տառիս ի կարի գծուաբանամբոյր
եղանակիս: Կրթիս եւ այլ ապա տառապա-
նաւք զգրեանս ի կապ ածի վասն զի նախ
գրեցի ուսմամբ եւ զինի գրելով եւ ապա
ժամանեալ յերկիրն իմ ի սննդեան տեղ եւ
վասն զի ոչ ունեւիւ տեղի եւ նխանձ (°)
վարմանն այսորիկ, զի կարի մարդիկ յետս
կացին ի յուսումնասիրութենէ եւ յաստուած-
սիրութենէ եւ թուլացեալ ի վայր մեղկա-
ցան ի սէր երկրային ինչ իրաց անցաւորաց,
եւ ոչ մնայ ըստ Տեառն բանի թէ ցեց ուտէ
եւ ուտիչ ապականէ եւ իմ տեսանելով կարի
խոր վշտացեալ ընդ բազում աշխատանս իմ
զի ի տեղովն յայնմիկ կարի անարգ էր եւ յոռի
եւ ոչ գտի տեղի սերման վասն զի ապառա-
ժուտ էր վայրն եւ իմ կանխեալ վերստին
գոլով ի տեղի իմաստասիրաց եւ ուսումնա-
սիրաց յերկիր Կիլիկիոյ որոյ Բրիտոսս պա-
հապան կանգնի եւ ինքն պատասպարէ աջով
իւրով որպէս յայնժամ գիտարայել եւ ինք եղիցի

մարտակից ընդդէմ հակառակաց իւրոց: Եւ
եղեալ իմ ճանապարհ եւ պատահեաց յազդ-
մանէ չարին եւ գողացան զիմ գրկունքն:
Եւ ապա եկեալ եւ ջանիւ ձեռնարկեալ եւ
շտապով գրել: Եւ ապա իրեւ աւարտեցաւ:
Այլ հոգս ունելով վասն զի ոչ ունեւիւ գան-
ձարան, ոչ տաղարան եւ ելեալ ի խնդիր
աւրինակի հետորական եւ ոչ գտանելով
եւ ապա գտեաք զաղեկ աւրինակ յոյժ գեղե-
ցիկ զառն միոյ երաժշտապետի Յուսեփի կո-
չեցեալ եւ կարի հասու ամենայն իմաստից
երաժշտից մինչեւ ի բաւանդակն, որ յա-
ւուրս ոչ գտանի հանգոյն: Եւ արդ արարեալ
սկիզբն տաղարանին եւ աւարտելով ազնա-
կանութեամբն Աստուծոյ եւ սուրբ Աստուա-
ծածնին:

Եւ այժմ աղաչեմ զամենեւեան ում եւ
հանդիպի անմոռաց ունելով ի մտի թողու-
թիւն խնդրել յանցանաց իմոց բազմաց
ինձ եւ ծնողաց իմոց եւ եղբայր իմոց կեն-
դանեաց եւ ննջեցելոց եւ քեռ իմոյ...:
Եւ զԳրիգոր գրագիր որ աւժանդակն եղեւ
եւ գրեաց զՔարոզնին յիշեալիք ի Տէր եւ
զՅուսեփ երաժշտապետ, որ զաւրինակն
անձանձիր շնորհեաց յիշեալիք ի Բրիտոսս
եւ զՎասիլ փեսայ իմ եւ զիմ հաւարդաւորն
զԲարսեղն եւ ըզՍտեփանոս եւ զՄիխիթոն
եւ զՆիկիաւն եւ զիմ հայրիկ հարազատիկ եւ
զմաւրփոխան իմ եւ զամենեւեան յիշեալիք
ի Բրիտոսս եւ նա իւր քաղցր կամաւն զթայ
ի յիշեցեալն եւ յիշողք եւ նմա փառք յա-
մենայն արարածոց իւրոց ի վերնոց եւ ի
ներքնոց, ամեն ամեն (Սարգիսեան Հ. Բ.,
Մայր Յուլ., Ա., էջ 1065 եւ Յովսէփեան,
Յիշատ. Ձեռ., Ա., էջ 945—948, հմմտ. եւ
Macler, Cat. arm. Bibl. nat. No. 79):

ԺԳ. Փառք... Ի ՈՂԶ թուականիս
Հայոց յանգ ելեալ աւարտեցաւ աստուածա-
յաւր (sic) հոգիարուս կոտակ այս ասացեալ
սուրբ հաւրն Նարեկացոյ... զոր տեսեալ
երջանիկ ճգնաւորի Միսաքի եւ մեծաւ վա-
փաքանաւք ստացաւ զսա աշխատութեամբ
եւ երկաւք յիւր արդար ստացուածոց ի

° 1254ին Կոստանդին Կաթողիկոս գրել կու տայ՝
«յաղագս անձին իմոյ (Աւետարան մը) յընտիր եւ ի
լաւ օրինակաց եւ ոսկով եւ արծաթով զարդարեցի եւ
իմ տեսեալ զմենաստան անապատն զՓոս եւ միաբա-
նեցի զիւրեանքն ի մի պաշտօն եւ ի մի սեղան... յի-
շատակ ինձ եւ եղբորդեաց իմոյ Թորոս քահանայի»
(Սիւսուան, էջ 545):

7 Գրիգոր Սիւսուանցիին ճառերու գրքն ըլլալու է
(Յովսէփեան, Յիշատ. Ձեռ., Ա., էջ 1011—1013):

վարժումն կենաց իւրոց եւ յիշատակ հոգւոյ
իւրոյ եւ ծնաւդաց իւրոց եւ ամենայն ազգա-
կանաց...: Բայց գրեցաւ սա ի հոգակաւոր
մեծ անապատիս, զոր Դրագարի վերածայնի,
ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս, ի
հայրապետութեան Տեառն Կոստանդեա եւ ի
բարեպաշտ թագաւորութեանն Հեթմոյ եւ
աստուածաւէր իշխանաց իշխանին Կոստան-
դեա: Քրիստոս Աստուած բարեխաւսու-
թեամբ ամենայն սրբոց պահեսցէ զտղայն
Լեւոն եւ զմայրն լուսոյ զմայր նորա, տամբ
եւ զաւակաւք եւ փրկեացէ յամենայն փոր-
ձութենէ եւ ի ձեռաց անաւրինաց:

Գրեցաւ ձեռամբ իմոյ Խաչատուր փցուն
գրչի սուտանուն կրանաւորի եւ յոյժ մե-
ղապարտի: Աստանուր աղաչեմ զամենե-
ւեան, որք աւգտիք ի ամանէ ընթերցմամբ
եւ լսելով եւ զաղափարաւ, մեղաց թողու-
թիւն հայցեցէք յիշատակելոցս ի սմա, նիւ-
թիս կոկողին Բաներդիսի սրբաւէր քահա-
նայի եւ հարազատ եղբաւր նորա Յոհան-
նիսի, որ փոխեցաւ առ Բրիտոսս եւ Գրի-
գորիսի երաժշտապետի եւ ինձ եղիլիք գծո-
ղիս եւ իմոցն եւ Պետրոս վարդապետի եւ
եղբաւր նորա, որ զմի աւրինակն եւ, զի
յերկուց աւրինակաց գրեցաւ: Յիշեցէք եւ
միանձունքս որ բնակեալ են ի սոյն անա-
պատիս, որք ճգնին չարչարանաւք ի կոռա-
րանի այսր... յիշեցէք զհայրն իմ զԽաչատ
եւ զմարմնոյ եղբայրն իմ զՄարտիրոս քա-
հանայ, որ խողխողեցաւ ի սրոյ այլազգեաց
Թաթար անուն... (Յովսէփեան, Յիշատ.
Ձեռ., Ա., էջ 975—978):

ԺԴ. ա. Թերեւս Դրագարի մէջ 1250ին
գրուած ըլլան ճառք Գրիգորի Սիւսուանցոյ
(Տաշեան, Մայր Յուլ., էջ 477, հմմտ. Յովսէփեան,
Յիշատ. Ձեռ., Ա., էջ 1011—1013):

ԺԵ. բ. Նմանապէս գուցէ նոյն թուա-
կանին հաւանօրէն Դրագարի մէջ Թորոս,
Բարսեղ⁸ եւ Դէնորդ կ'արտագրեն Աստուածա-
շունչ մը (Սարգիսեան, Մայր Յուլ., Ա.,
էջ 49—61. հմմտ. Յովսէփեան, անդ,
էջ 1013—1016):

⁸ Միք. Ասորւոյ Պատմութեան Նոր Զուգայի Ամե-
նափրկիչ վանքի հին Զեռագրի մը մէջ ըստ բովանդա-
կութեան 1248ին Յիշատակագրութեան մէջ կայ՝
«Յայնմ ամի կենդանի էր կորովամիտ եւ աջողեալն ի
«Յայնմ ամի կենդանի էր կորովամիտ եւ աջողեալն ի
բարիս արքայայն Հայոց պարոն Կոստանդին այլովք
ուստերաւք չորիւք տէր Բարսեղ տէրն Դրագարին...»
(Յովսէփեան, Յիշատ. Ձեռ., Ա., էջ 988—989):

ԺԶ. գ. Յորժամ մեծ թուականն Հայոց
Զ. էր (1251) ի թագաւորութեանն Հայոց
Լեւոնի, որ ԲԺ ամ էր թագաւորութեան
նորա եւ ի հինգետասան ամի հայրապետու-
թեան Հայոց տէր Յակոբու, գրեցաւ սուրբ
Աւետարանս ի հոգակաւոր մենաստանիս ի
Դրագարիս ընդ հովանեաւ մաւր լուսոյ Աս-
տուածածնիս, յիշատ. Թորոս վարդապետի:

ԺԷ. 1271ին Կոստանդին կը փափաքի
ստանալ «զաստուածարան մարգարէիցն
տառս... որ գրեալ աւարտեցաւ ի հոգակա-
ւոր ուխտս Դրագարի⁹ եւ յանապատս Վա-
կունք ընդ հովանեաւ ամէնաւրհնեալ սուրբ
Տիրամայրն (Ակինեան Հ. Ն., Հաւաք.
Յիշատ. էջմ., Թ. 199):

ԺԸ. Աւրհնութիւն... յորմէ... յորդիս
լուսոյ եղեալ... սուրբ եւ երեցս երանեալ
այրն Աստուծոյ Տէր սուրբ Յակովբ, որ աս-
տուածային նախահրաւէր ընտրութեամբ
արժանապատուեալ յառաջնորդութիւն հայ-
րապետութեան հայկազեան ազգիս շնորհե-
ցաւ գլուխ պատուական եկեղեցւոյ Բրիտ-
տոսի արեամբն գնեալ բանաւոր հաւտին՝
հովիւ քաջ եւ բարի: Որ փափագաւք եղեալ
կենսունակ սուրբ Աւետարանի... ի սորին
հրամանէ եւ ի խնդրոյ եւ տրուալ աշակերտ
սորին եւ նուազ ուրդի ըստ հոգւոյ Կոս-
տանդին սպասաւոր բանի յանձն առեալ
շնորհիւ Տեառն զսա ի սուրբ անապատս
Մաշկեւոր, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուա-
ծածնին եւ սուրբ Կարապետին եւ Մկրտիչին
Յովհաննու: Եւ ողորմութեամբն Աստուծոյ
յանկ հանեալ աւարտեցի զսա ի հոգակաւոր
ուխտս Դրագարի ընդ հովանեաւ սուրբ Աս-
տուածածնին եւ այլ սրբոցս, յամի յորում
էր թիւ հայկական տուածարիս եւթն հա-
րիւրերորդ քաներորդ երրորդ. ի հայրա-
պետութեան սորին Տեառն Յակովբա կա-
թողիկոսի ամենայն Հայոց եւ ի թագաւո-
րութեան քրիստոսապաւկեալ սուրբ թա-
գաւորին ամենայն Հայոց Լեւոնի. յիշեա-
լիք... զտէր սուրբ Յակովբ կաթողիկոս
Հայոց որ ստացաւ... սուրբ Աւետարանս...
աղաչեմ եւ ես մեղապարտ Կոստանդին, զի
եւ զիմ անարժանութիւնս արժանի առնիցէք
յիշատակի...:

⁹ 1273ին Ակինի մէջ գրուած Զեռագրի մը մէջ
Գրիգոր գրել կը մաղթէ՝ «Յիշեցէք եւ զհայր Թաղէս
զհայր Աւագ անապատին (Դրագարիկ) որ զօրինակս
շնորհեաց» (Սիւսուան, էջ 154. Ակինեան Հ. Ն., Մատ.
հետադոտ., Ե., էջ 471):

Ո՛հ զմեղաւք զատապարտեալ կազմող սորա զԱռաքել Հնազանդենց, զծնողսն իմ եւ զհարազատն իմ զԿարապետ քահանայ եւ զՊաւլոս սարկաւազ եւ զուսուցիչն իմ զՍարգիս քահանայ եւ զեղբարորդեալն իմ զԹորոս զհանգուցեալսն ի Քրիստոս, աղա՛ չեմ ի Տէր. ի թուականին ԶԻԳ (1274) կազմեցաւ (Ակինեան Հ. Ն., Հաւաք. Յիշատ., Երուսաղէմ, Թ. 1955):

ԺԷ. Փառք... Գրեցաւ ի խոսրովայն Պարսից սկսեալ մերս միաթիւ ԶԽԸ (1276) եւ գրեցաւ սա յանապատն Դրազարկ ¹⁰ կոչեցեալ ձեռամբ յոգնամեղ անխմատ գրչի Թորոսի, ըզմամբ սրտի իմոյ գրեցի զսա յաղագս փափազանաց ծարաւի ամենայն արդարութեան եւ յոյժ ի մթութենէ մեղաց խաւարեալ հոգւոյ իմոյ, ի հայրապետութեան Տեառն Յակովբայ կաթողիկոսի եւ ի թագաւորութեան Լեւոնի, յիշատակ բարի եւ մեզ բարեխօս առ Քրիստոս հանգուցեալ սուրբ առաջնորդի սուրբ անապատի Տեառն Բարսեղի արհիեպիսկոպոսի, որ յայսմ ամի ի քրիստոս փոխեցաւ (18 Ապրիլ 1275).... Յիշեցէք զմեղապարտ եւ զախմար գրիչ սորա զԹորոս եւ հանկուցեալ ծերունի հայրն իմ զպարոն Կոստանդին (տարբեր յիշատակագրութիւն): Ո՛հ զմեղաւք զատապարտեալ կազմողս զԱռաքել Հնազանդենց եւ զծնողսն իմ եւ զհարազատսն իմ եւ զծնունդսն նոցա եւ զուսուցիչն իմ զՍարգիս քահանայ զհանգուցեալսն ի Քրիստոս, աղա՛ չեմ յիշել ի Տէր, ի թվ. ԶԻԵ (1276) կազմեցաւ (Ակինեան Հ. Ն., Հաւաք. Յիշատ., Երուսաղէմ, Թ. 1594, Աւետարան):

ԺԸ. Կատարեցաւ սուրբ եւ գերահարազ Աւետարանս ի սուրբ ուխտս Դրազարկս ի թուիս Հայոց ԶԽԹ (1290) ի թագաւորութեան Հայոց Հեթմոյ ձեռամբ Թորոսի նուազս եւ յոգնամեղ փիլիսոփայիս, որոյ Տէր Յիսուս ողորմեսցի: Փառք քեզ...: Ծնորհիւ Տեառն սկսայ եւ ողորմութեամբ նորին կատարեցի զպանծալի եւ զփրկաւտ

¹⁰ Եւ Թորոս նուազս եւ յոգնամեղ լոկ անուամբ քահանայ... գրեցի զատուածահարազ Աւետարանս ի գերահազ ուխտս Դրազարկ ընդ հովանեաւ սուրբ եւ փառաւորեալ Տիրամար Աստուածածնիս եւ կենսակիր աստուածարեալ սուրբ Նշանացս, որ է զիւր եւ զամբան թագաւորացն եւ թագուհեացն իւրեանց օրհնեալ զարմին Ռուբենեանց յառաջնորդութեան տէր Թորոսի (Ակինեան Հ. Ն., Հաւաք. Յիշատ. անուամբ Պր. Գեղարմ Կարապետեանէ):

Աւետարանս, եւ Թորոս ի սուրբ եւ ի գերահազ ուխտս Դրազարկ ԶԽԹ թուականիս. ի թագաւորութեանս բարեպաշտ եւ աստուածասէր արքային Հայոց Հեթմոյ որդւոյ Լեւոնի. ի դառն եւ զժնեակ ժամանակիս, որ էր հալածումն քրիստոնէից, զոր յայսմ ամի քանդեալ աւերեցան զեղեցկաչն քաղաքին Հոովմայեցւոց ծովեղբայրն Տրապալոս եւ Աքարիոյ եւ եկեղեցիք քրիստոնէից եղեն հաւտից եւ խաչանց փարախ եւ զկնի մի ամի առաւ աստուածարեալ զղեակն Հոովմակա ի գոռոգէն փարաւոնէ, որ է աթոռ հայրապետացն Հայոց եւ սպասուք սրբութեանն գերի վարեցաւ հանդերձ մեր գլխովն հայրապետաւն. որոյ անուն Ստեփանոս եւ հասեալ ի քաղաքն Դամասկոս ճշմարտեալսն հանդիսի փոխեցաւ յաստեացս եւ եթող սուգ անմիաթիւր ազգիս Հայոց. եւ յայնժամ խորհուրդ ի մէջ առեալ թագաւորն Հայոց Հեթմոյ բոլոր ուխտիւն եկեղեցւոյ եւ իշխանաւն հանդերձ շնորհել բերդամուր եւ երկիր առաւ Ս. աթոռոյ Լուսաւորչին առ ի հաստատել վերստին, եւ առաքեն զիմն նուաստութիւն եւ զսիրելի եւ զանդակեց եղբայրն իմ զպատուելի եպիսկոպոսն զտէր Թումաս յաշխարհս արեւելից, առ ի մեծարանս եպիսկոպոսաց եւ իշխանաց, զալ վերստին նորոգել զաթոռ սուրբ Լուսաւորչին եւ մեզ հրամայեալ ի թագաւորէն եւ ի սուրբ ժողովոյն զալ ի գիրս սուրբ առաքելոյն Թագէտի առ գերահազակ եւ արժանապատիւ եպիսկոպոսն տէր Տիրացուն, որ է առաջնորդ սուրբ ուխտիս Թագէտի առաքելոյ եւ յայսմ ժամանակի փայլէր իրեն զՎահ վառեալ ի մէջ գիշերի, որ է նաւահանգիստ վտանգելոց, քաղցելոց եւ ծարաւելոց շնորհաւք սուրբ առաքելոյն եւ Լ. ամաւ յառաջ եկեալ սուրբ արքայն Հայոց Լեւոն բարի եւ սնուցանող եւ երախտաւոր տէրն իմ յայս սուրբ ուխտս եւ բազում սէր գտեալ արքային Հայոց ի սիրոյ եպիսկոպոսէս տէր Տիրացուէ. նա եւ եւ նուաստս Թորոս վայելեալ ի սէր սորա եւ ի... (կը պահիս մնացածը. հմմտ. Արարատ, 1911, էջ 223—224):

ԺԹ. Զստացող մատենիս զարհիպիսկոպոսն զտէր Արարհամ եւ զծնաւոյն իւր յիշեսցիք ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր աղա՛ չեմ...: Յիշեսցիք եւ զեղեկելս զԹորոս, որ զսակաւս նորոգեցի:

Փառք... որք հանդիպիք տխմարատանջ գրոյս զսխալեալն եղբայրարար ուղղեցէք եւ մի թշնամանաւոր մտաւք նախատէք, զի անհմուտ գոյով գրչութեան գրոյ եւ սրելոյ գրչի, բայց վասն կարեաց գրեցի: Եւ Բարսեղ նուազս փիլիսոփայ եւ տրուպս որդիս եկեղեցւոյ եւ ի կենցաղս աշխարհի մեղաւոր...: Եւ եղեւ զրաւ գրչութեանս յաշխարհիս Կիւլիկիայ ի յանապատս Դրազարկ ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս եւ սուրբ Թորոսի եւ այլ սրբոցս: Արդ գրեցաւ սա ի թուականիս Հայոց ԶԽԳ (1294) ի հայրապետութեան Տեառն Գրիգորի հեզի եւ հեղինակի եւ իմաստասիրի եւ ի թագաւորութեան Հեթմոյ բարեպաշտի եւ աստուածասիրի եւ յոյժ հետադարձակնի եւ զիտնականի հին եւ նոր կտակարանաց եւ ի վերայ այսոցիկ առաքինաւք վարուք կացեալ յերիտասարդական հասակին, աղօթիւք, պահաւք, գետնաշխատութեամբ, տքնութեամբ, հըսկմամբ եւ այլ բարութիւն ողորմած, աղքատասէր, մարդասէր, անոխակալ, անյիշաչար, քաղցր, եւ հեզ առ ամենեւեան, որոց եւ այրեաց խնամիչ եւ զարմանիչ. յիշատակ նորա անհնութեամբ:

Եւ եղեւ սկիզբն գրելոյ սորա յայնմ ամի, յորժամ եկն անաւրէնն սուլթան Եգիպտոսի բազում զաւաւք եւ անթիւ հեծելաւք ի վերայ անառիկ զղեկին, եւ հայրապետական աթոռոյն Հոովմակային եւ պաշարեաց գնա բազում պատնիշաւք եւ բազում հեծելաւք եւ հետեւակաւք եւ ըզմբաքար կանկնեաց ի նմա թուով երեսուն եւ հինգ ընդ մեծ եւ ընդ փոքր: Եւ ծեծէին զպարիսպ բերդին քարիւ եւ ի ներքս ի բերդն ձգէին քարինս մեծամեծս եւ փոքունս եւ ձգէին նետս ի նոսա եւ սպանանէին զմարդ եւ զանասուն: Եւ էր ի մեծ վտանգի եւ ի նեղութեան եւ ի տարակուսի քաղաքն այն յանաւրէն ազգէն Հազարացւոց եւ ոչ ոք մտանէր եւ ելանէր առ նոսա զի յամենայն կողմանց պաշարեալ էին զքաղաքն զայն: Եւ ոչ ուրէք հասանէր նոցա աւգնական: Այլ միայն առ բարձրեալն Աստուած աղաղակէին զոչէին, արտասուէին, արք եւ կանայք, ծերք եւ տղայք, երիտասարդք եւ կուսանք... եւ ոչ լուաւ նոցա Աստուած... եւ մատնեաց զհոյակապ եւ զհոգեւոր, զանառիկ զղեակն զԿլայն եւ զաթոռն հայրապետութեան ի ձեռն անաւրէն գոռոգին եւ բազմագլուխ վիշապին արքային

Եգիպտացւոց եւ սպանունս եւ գերութիւն մեծ եւ աւեր սաստիկ եւ զբազումս ի սուր սուսերի մաշեցին եւ ոչ եղեւ համար եւ թիւ գերելոցն եւ կոտորելոցն: Եւ ի վերայ այսորիկ հրով այրեցին զքաղաքն: Եւ զհայրապետն մեր զտէր Ստեփանոս հանդերձ եպիսկոպոսաւք եւ քահանայիւք եւ սարկաւազաւք եւ բազում ժողովրդովք արամբք եւ կանամբք եւ մանկտովք ի գերութիւն վարեցին յաշխարհն Եգիպտացւոց: Արդ... զաշխատողս սորա զԲարսեղ նուազս երաժիշտ եւ ծնողս իւր եւ զազգատոհմն իւր յիշեսցիք ի Քրիստոս...: Յիշեսցիք եւ զբարեպաշտ վաճառականն զՍարգիս, որ յայսմ ամի հանգեաւ ի Քրիստոս. յիշատակ նորա անհնութեամբ:

Եւ Տէր Արարհամ հարկ եղեւ գնալ ինձ ի յերկիրն Կիւլիկիոյ ի տեսութիւն սրբազան կաթողիկոսին տեառն Գրիգորիսի եւ հանդիպեցաւ այսմ աստուածային տառիս... եւ բերի զսա յաստուածահաճ ուխտս մեր ի գաւառս Տարաւոյ ի դուռն սուրբ Առաքելոցս, որ կոչի Ղազարու վանք եւ լցի զոր պակասէր: Եւ ետու կազմել ի թուականութեանս ԶԽԸ... զԱռաքել կազմող գրոյս յիշեսցիք... (Ակինեան Հ. Ն., Հաւաք. Յիշատ. էջ 2588, Ն. Լամբրոնացւոյ Խորհրդածութիւնք):

Ի. ա. Արդ զրաւ եղեւ կատարման սորա (Աւետարան) ի թուիս ԶԽԳ (1295)....: Եւ արդ եւ մեղաւք մեռեալ հոգիս անպիտան եւ հոգս Յովսէփ փիլիսոփայ ետու գրել զսուրբ Աւետարանս...: Արդ գրեաց գրեք Աւետարանս սուրբ եւ պատուական հայրն մեր եւ վարդապետն Թորոս փիլիսոփայ... իսկ միւս եւս Աւետարանս զգլուխն սուրբ աստուածաբանն Յովհաննէս գրեաց Յովհան գրիչ եւ հոգեկերպրն մեր եւ զարդարեաց պէսպէս երանգով եւ գունով (Բարխուդարեան, Արցախ, էջ 41—42):

Ի. բ. 1299ին կը գրուի մեկնութիւն Եսայեայ հաւանարար Դրազարկ (Սիւրմէեան, Մայր Յուզ... Հայ. Զեռ. Երուսաղէմի, Ա., էջ 309): Անոր յիշատակագրութեան մէջ կայ Յիշել զտէր Կոստանդին Դրազարկուն (անդ, էջ 309):

Ի. գ. Վիենն. Միխիլաքեան Մատենագարանի Թ. 324 Ձեռագրին մէջ կայ (Թղ. 160ա): Բազում ինչ պարտ էր գրել վասն այսորիկ (գողութեան) այլ յամբերեալ (Ե) մտաց եւ ի տարակոյս ժամուս այս բաւական

է: Ձի այսմ աւուր եւ ի ժամուս լսեցաք թէ (1305ին) գրադարին անաւրէնքն այրեցին (Ակինեան Հ. Ն., Հաւաք. Յիշատ., էջ 324):

ԻԱ. Փառք... գրեցաւ աստուածախօս Աւետարանս ի թուականիս Հայոց է ՃԾԹ (1310) ի մեծահռչակ սուրբ ուխտս Դրազարկ ի հայրապետութեան Տեառն Կոստանդեա եւ առաջնորդ սուրբ ուխտիս Կոստանդնուս եւ ի թագաւորութեան Աւշնի որդւոյ Լեւոն թագաւորի եւ ձեռամբ իմով նուաստ եւ անարժան եւ անպիտան կրօնաւորի Հեթմի որ մականունն Քաջկոնց կոչի, յերեսս անկեալ ամենեւեմ անգործ աղերսալի աղաչեմ, յիշեալք... (Պաւլեան, Յուլ. հայ. Ձեռ. Մ. Դանիէլի վանաց ի Կեսարիա, Թ. 1, անտիպ):

ԻԲ. Փառք... Արդ ի վերոյսացեալ աստուածաշունչ տառիցս որքան զամենայն պայծառ եւ բարձրագոյն երեւի երիս գիրս, որ Նոր Կտակարան կոչի, որ է չորս գլուխ աւետարանն Քրիստոսի... եւ ԺԴ. թուղթք... Պաւղոսի եւ Պրակք Առաքելոցն եւ Կաթողիկէքն միահամուռ հաւաքեալ եղաք աստ: Որում ցանկացաւ եղէ եւ Վարդանս ի վերջ հասեալ քահանայից, որ բնակեալ էի ի սուրբ ուխտն Դրազարկն եւ փափագեցի տեսութեան սուրբ առաքելոցն Պետրոսի եւ Պաւղոսի եւ սրբոյն Յակովբայ եւ սուրբ Աստուածածնին եւ մեծաւ աշխատանաւք զնացեալ տեսի զսուրբ տեղիսն եւ յոյժ փորձութեան հանդիպեցայ ի ծովու եւ ի ցամաքի: Եւ զարձեալ անտի եկի ի հռչակաւոր եւ յաւանաւոր քաղաքն Հոռվմ: Եւ անտի գէմ եղեալ եկի ի Կիպրոս կղզի եւ անտի հանդիպեցայ բարեպաշտ արանց որ վերոյգրեալ կան ի սուրբ Աւետարանս Թաւառաւ եւ ճուռնի եւ մեր յոյժ երեստաւորին Սարգսին եւ բարեպաշտ իշխանին պարոն Պաղտին որ է այժմ մարաշխատ Հայոց, զոր խնամեցէ Տէր Աստուած զնա հարազատ եղբարք իւր, որք բարեմտութեամբ եւ հոգարարձութեամբ հանդուցին զիս, զոր հատուցէ նոցա Տէր: Եւ իմ ցանկացաւ եղեալ սուրբ Աւետարանի եւ վերոյգրեալ բարեպաշտ արանցն ընչիւք եւ ոչ յիմ գոյից ետու գրել: Եւ հանդիպեցայ քահանայի միոյ գրչի եւ ետու գրել Աւետարան եւ ոչ հաւանեցայ վասն անվարժ գրելոյն եւ նիւթոյն թանձրութեան եւ ծաղկին անպատեհութեան եւ վասն երկրիս անհանգստութեան եւ գերելոցն յանաւրեանց վասն մե-

զաց մերոց, բազում ժամանակս կացաք անտ եւ այլ մագաղաթ ճարեցի բարեպաշտ արանցն ընչիւք եւ գիմեալ եկի յերկիրս յառաջին բնակութիւնն իմ ի սուրբ ուխտն ի Դրազարկն, եւ իմ խորհուրդ առեալ եկի ի սուրբ ուխտն Գերմաղբիւր, յորում բնակեալ էր նախածանալթ եւ յոյժ սիրելի եղբայրն իմ քահանայ ոմն Թորոս անունն Հոռովկայցի, հմուտ գրչութեան եւ յոյժ ազաւեցի զնա յանձն առնուլ եւ գրել զնոր կտակարանքն ի լման մէկ տուի: Եւ նա յանձնէ առ եւ եւ ոչ յիմոց ընչից, այլ ի վերոյ գրեալ աստուածասէր արանցն եւ յայլ պարոնացն ետու գրել, այլ եւ յոյժ աշխատեցայ ի գալ եւ ի գնալ:

Եւ արդ յերեսս անկեալ աղաչեմ զամենեւեմ ոյք աւգոստի ի սմանէ յիշել ի սուրբ եւ ի մեղսաքաւիչ աղաւթս ձեր զիս զստացաւ գրոցս Վարդան եւ զհարազատ եղբայրն իմ զԱնդրէաս կրանաւոր քահանայ որ սրով կատարեցաւ. եւ զճնաւորն իմ զԹորոս եւ զմայրն իմ զԾար: Եւ զեղբայրն իմ զԱւետիք եւ զՅովաննէս եւ զփոքրիկ եղբայրն իմ Եւֆրեմա կոչեցեալ եւ զքորսն իմ զԳնացեալսն առ Քրիստոս: Յիշեալք եւ զմաւրաքոյրորդին իմ զԹադէոս կրանաւոր քահանայ: Յիշեալք եւ զԵսայի իմ զտէր Վարդան: Յիշեալք եւ զնուցանաւորն իմ եւ զմաւրաքոյրն Ոսկեցաւ կոչեցեալ: Աղաչեմ յիշել եւ զամենայն ազգատոհմն իմ զկենդանիս եւ զհանգուցեալս: Յիշեալք եւ զՎասիլ քահանայ Հոռովկայցի եւ զամենայն արդիւնաւորսն ոյք աւգոստի եղեն ընչիւք իւրեանց ի սուրբ գիրքս յայս: Յիշեալք եւ զյոյժ երեստաւորն իմ զՀայրապետ վարդապետն զԳնացեալսն առ Քրիստոս եւ զՍտեփանոս կրանաւոր քահանայ: Յիշեալք եւ զառաջնորդ սուրբ ուխտիս զսրբասէր բարունին զտէր Կոստանդին եւ զփակալ սուրբ ուխտիս... Դրեցաւ ի թվականիս Հայոց ԷՃԱԿ (1311) (Պաւլեան, ԺԴ. դարի հայ. Ձեռ. յիշատ., էջ 75—76):

ԻԳ. Ստեփանոս կը գրէ Մանրուածունք մը «ի սուրբ եւ հռչակաւոր անապատս Դրազար, ընդ հովանեաւ մօրս լուսոյ եւ այլ սրբոցս որ ասա (հաւաքեալ կան), ի խնդրոյ պատուական եւ կուսակրօն քահանայի Յովհաննիս... (Սիւլան, Սիւռուան, էջ 233):

ԻԴ. Դրեցաւ Յայամաւուրս ի թուին Հայոց ՉԿԵ (1316) ձեռամբ Վահանայ ի Դրազարկ վանս ի դուռն տաճարին սուրբ Աստուածածնի, ի թագաւորութեան մանկահասակ Լեւոնի արքայի որդւոյ Օշնի արքայիս...:

Եւ Լեւոն թագաւոր որ ամենայն Հայոց ի թուին ՉՀԹ (1230) շնորհեցի գիրքս Քաւաքոյ Հայոց եկեղեցւոյն, որ կարգան յամենայն ժամ յեկեղեցին: Կազմեցաւ Յայամաւուրքս լեւնակողման վանացն սուրբ Յովհաննու Մկրտիչի ձեռամբ Յովհաննէս արեղայի ի թիւ Հայոց ՊԼԻ (1448), Արծրունեան Ա. Վ., Ստորագրութիւն Մ. քաղաքին Երուսաղէմի, Երուսաղէմ 1859, էջ 319—320 եւ Սիւն, 1927, էջ 297):

ԻԵ. Փառք... Յամի ՉԿ ընդ եւթեան թուոյ հայկազեանս տումարի (1318) գրեցաւ... ճառընտիրս ի սուրբ եւ հռչակաւոր հրեշտակարան մենաստանս Դրազարկ ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս... ի թագաւորութեան Աւշնի որդւոյ քրիստոսասէր եւ բարեպաշտ թագաւորին Լեւոնի... եւ ի զիտապետութեան Հայոց տէր Կոստանդեայ Կեսարացւոյ ձեռամբ յոգնամեղ գրչի Ստեփաննոսի մականունն Յերկայն կոչեցեալ, որ փաննոսի մականունն Յերկայն կոչեցեալ, որ գրեցի զսա մեծաւ յուսով սուրբ կաթողիկէ մեծի եւ առաքելական եկեղեցւոյն սուրբ Յակովբայ յերուսաղէմ... աղաչեմ... թողութիւն խնդրել... այնոցիկ որք զնիւթ գրոցս պատրաստեցին եւ յամաւրէն միեղէն եղբայրութեան սուրբ ուխտիս Դրազարկու տէր Կոստանդեա առաջնորդի անապատիս եւ այլոցս... տէր Դաւթայ սուրբ եւ պատուական եպիսկոպոսի Երուսաղէմի... նաեւ կան եպիսկոպոսի Երուսաղէմի... եւ կազարեալք միայնակեցին Ալէքսի որ ետ կազմել զսուրբ տոռոս... Այլ եւ վասն դառն եւ անբարի ժամանակիս չէ կար ումեք ընդ զրով արկանել, զի իրբեւ զխուլեալ եւ զտատանեալ ծով միշտ յալեկոծութեան կան ազգ քրիստոնէից ի գերութիւն եւ ի հարկապահանջութիւն անխեղ եւ վարչելի ազգին Իսմայէլի, մանաւանդ երկիրս Կիւլիկիոյ, որ գրաւեալ է ընդ հարկապահանջութեամբ նոցա եւ կայ ի մեծ նեղութեան եւ տառապանք այնքան զի հարք զորդիս վատառեն եւ այլք ի բանտի եւ ի կախաղանս վճարեն զկեանս իւրեանց, քանզի յամենայն կողմանց պատեալ պաշարեալ են նեղութիւն... (Սիւլան, Մայր Յուլ. հայ. թիւն... (Սիւլան, Մայր Յուլ. հայ.

Ձեռ. Երուսաղէմի Մ. Յակոբեանց վանքի, Ա., էջ 201):

ԻԶ. Դրեցաւ եղանակաւոր տառս (Շարակնոց) ի թվ. Հայոց ՉԿԻ (1318) ի հայրապետութեան Հայոց Տեառն Կոստանդեա Կեսարացւոյ եւ ի թագաւորութեան Հայոց Աւշնի որդւոյ քրիստոսասէր թագաւորին Լեւոնի, ի հռչակաւոր ուխտս Դրազարկ ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս եւ յայլ բազմահաւաք սրբոց, որք աստ կան ձեռամբ անարժան ծառայի Յակոբ դպրի ի խնդրոյ քրիստոսասէր եւ զեռարցոյ քահանայի Կոստանդի, որ ստացաւ զսա ի վայելումն անձին եւ յիշատակ հոգւոյ իւրոյ եւ ծնաւազ եւ եղբարք: Արդ աղաչեմ... յիշեալք զհարազատ եղբայրն իմ ի Քրիստոս զԹորոս եւ զՊետրոս քահանայն, որք երկուքն ի միում աւուր կատարեցան յանաւրեանց... Դրեցաւ սա ի լուս եւ յընտիր աւրիմակէ Կոստանդեա (Ակինեան Հ. Ն., Հաւաք. Յիշ., Երուսաղէմ, Թ. 1700):

ԻԷ. Դրեցաւ տիեզերալոյս Աւետարանս ի թուին ՉԿԻ (1318) ի մեծափառ եւ ի հռչակաւոր անապատս Դրազարկ ի հայրապետութեան Տեառն Կոստանդեայ Կեսարացւոյ ի թագաւորութեան Աւշնի: Ձեռամբ Սիմէոնի սուտանուն կրանաւորի ունելով իմ զաւծումն քահանայութեան (ճանիկեան, Հնութիւնք Ակնայ, Թիֆլիս 1895, էջ 86 եւ Սաչիկեան, ԺԴ. դարի հայ. Ձեռ. Յիշատ., էջ 155):

ԻԸ. Քրիստոս Աստուած արա ողորմութիւն աշխատողաց եւ ստացողաց եւ մեղապարտ դժոյղիս Վահան եւ միաբան եղբայրութեանս եւ միաբանից սուրբ ուխտիս... եւ պարոն Զապրունին դատեր Լեւոն թագաւորին եւ որդեկաց իւրոց, որք յազգմանէ չարին անկան ի փորձութիւն եւ կան յաքսորս, զորս Տէր յարուցանէ:

Յեթն հարիւրերորդի Հ. երրորդի ամի հայկազեանս տումարի գրեցաւ աստուածազարդ ճառընտիրս այս ձեռամբ մեղսաթաւալ եւ յոգնամեղ անձին... Վահանայ անարժան քահանայի ի վանքս Դրազարկի ի մեծափառ եւ հռչակաւոր անապատս ի դուռն տաճարին եւ հռչակաւոր անապատս ի թագաւորութեան աստուածասէր աղայ արքայի Լեւոնի որդի Աւշին թագաւորի, ի հայրապետութեան Տեառն Կոստանդեայ յանաւրեանք եւ դառն ժամանակի յորում նեղութիւն յանաւրե-

նաց յամենայն կողմանս... գրեցի դաս... յիշատակ բարի... հաւրա Ստեփանոսի եւ մաւր Ոսկեհատի... եւ այնոցիկ որք արդիւնք ունին ի սմա մանաւանդ պր. Զապրունի դստեր Լեւոնի արքայի Հայոց եւ ամենայն եղբայրութեան եւ արդ ծանուցում՝ ձեզ, սուրբ հարք մեր եւ եղբարք բնակիչք սուրբ ուխտիցդ բնակչաց, երկրամերձ դիմաւք աղաչեմ, զի կամէի զալ եւ լինել երկրպագութեան արժանի աստուածային գերեզմանիդ եւ չյաջողեցաւ...: Ես զինչ աղեկ իրք գտայ ի վանքս Դրազարկ պատմութեանս ձեզ գրեցի որ ընթերցուի... բայց աղաչեմ զձեզ սուրբ հարք մերք մի կացցէ սա ի սուրբ եկեղեցիքդ ի սուրբ Հրեշտակապետքն կամ ի սուրբ Յակոբ, ուր առաւել պիտոյ լինի...: Նաեւ տրուպս զՊաւղոս ծերացեալս մեղաւք յիշեցէ որ սակաւ մի աշխատեցայ ի սմա վասն գիտի ճառերոյս որ ի լուսանցքս գրեցի, զի չէր գրած, եւ Աստուած զձեզ յիշէ ամէն: (Զարբանէլեան, Մատենադարան, էջ 728, Սիւրմէեան, Յուլ. հայ. Զեռ. Երուսաղէմի Ս. Յակովբեանց վանքի, Ա., էջ 190—191, Պաշիկեան, ԺԴ. դարի հայ. Զեռ. Յիշատ., էջ 170):

Լ. Գրիգոր քահանայն Հայրապետ ընորհաներկ եւ ամենիմաստ առաջնորդի տառն 1325ին կը գրէ Աւետարան մը ի հռչակաւոր անապատս Դրազարկ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս եւ այլ սրբոց որ աստ կան եւ կը մաղթէ յիշել Զհեղահոգի հայրս սրբոյ աստուածաբնակ ուխտիս Փոսոյ զՀայրապետ հանգերձ եղբարքն իւրով եւ այլովք վերասացելովք (Գրիգոր, Պօղոս, Միխիթար երէց, Կոստանդին Մարաշցի) եւ զամենայն բնակիչք սուրբ ուխտիս Փոսոյ, քահանայն եւ գերօնաւորն... Ալիշան, Սիսուան, էջ 234:

ԼԱ. Ի թուին Հայոց ի ԶԶ (1327)¹¹ գրեցաւ եղանակաւոր տառս ի սուրբ եւ ի հռչակաւոր ուխտս Դրազարկ ձեռամբ մեղաւթաւալ եւ անարհեստ սուտանուն զրչկայ Ստեփաննոսի յԱրկա: Ի թագաւորութեան Լեւոնի դեռարդոյս պատանեկին զոր Տէր Աստուած ընդ երկայն աւուրս պահեցէ: Եւ ի հայրապետութեան տէր Յակոբայ ի խնդրոյ

¹¹ Այս թուականին կը յիշուի Թորոս փրկիստփային Դրազարկի մէջ գրած եւ Դազարու վանքը «յուզարկեալ» Աւետարանը (Պաշիկեան, ԺԴ. դարի հայ. Զեռ. յիշատ., էջ 202, 231 եւ 326. հմմտ. նաեւ Նոստարք, էջ 165):

աստուածադարդ եւ սրբաւէր եպիսկոպոսի տէր Վարդանայ եւ քուերորդւոյն իւրոյ պատուական սարկաւազին Վասլին: Արդ աղաչեմ զամենեւեան, որք հանդիպիք սմա ուսմամբ կամ աւերինակ զնելով, յիշեալիք աղաւթիւք ի մեղաց թողութիւն գյառաջասացեալ սրկաւէր եպիսկոպոսն տէր Վարդան եւ զՎասլի սարկաւազ եւ զճնողսն մեր եւ որք յիշեցդ զմեզ սրաի մտաւք յիշեալ յիշիք եւ զուք ի նոյն ողորմած Տէրն որ է աւրհնեալ յաւիտեանս. ամէն:

Աղաչեմ չլինել մեղադիր խոշորութեան եւ սխալանաց զի կար մեր այս էր: Բայց զընցաւ ի ստոյգ եւ յընտիր աւերինակաց, որպէս ահա յայտնի է ստոյգ զիտողաց (Ալիւնեան Հ. Ն., Հաւաք. Յիշատ. Համամձեանի Գաղատիոյ Զեռ. ցուցակէն, Թ. 8, Մանրութեան):

ԼԲ. Արդ գրեալ եղեւ ոսկեակար Շաբակնոցս ի թուին ԶԶ (1328) ձեռամբ Ստեփաննոսի վանական քահանայի ի Դրազարկ անապատն որ ի Սիւս:

Եւ յետ ՅԻ եւ Գ (1651) ամին ստացող ամին Պօղոս քահանայ ոմն յԱրգրում քաղաքէ փո... (Պաշիկեան, ԺԴ. հայ. Զեռ. Յիշատ., էջ 212):

ԼԳ. Փառք... Որպէս եւ երանելի քահանայս Սարգիս, բոցոմի սիրոյն Աստուծոյ կենդանախարուկեալ ստացաւ զսուրբ Աւետարանս անձին ի վայելս եւ յապաղայն յիշատակ իւր եւ որոց ծնան զնա: Արդ որք հանդիպիք եւ աւգտիք յիշեցէք ի բարին ի Քրիստոս զՍարգիս եւ զճնողսն իւր զՄարտիրոս եւ զՄամատիկին...:

Աղաչեմ եւ ես մեղաւորս Թորոս Հռոմկայցի չարահիւսող սորին, արժանի զանարժանս առնել եւ յիշել յաղաւթս զի մեծ յուսով ակն ունիմ խնամոցն Աստուծոյ: Գրեցաւ ի թու ԶԶ (1331) ի թագաւորութեան Լեւոնի եւ ի հայրապետութեան Տեառն Յակովբայ յերկնահանդէտ անապատս Դրազարկ, ի լաւ աւերինակ տէրամբ Յիսուսին... (Սարգիսեան, Մայր Յուլ., Ա., էջ 436—437. հմմտ. Սիսուան, էջ 234 եւ Պաշիկեան, ԺԴ. դարի հայ. Զեռ. Յիշատ., էջ 240):

ԼԴ. Գրեցաւ աստուածախաւս մատենա... իմոյ անարժանիս ձեռամբ Սարգիս սուտանուն քահանայի եւ մեղաւոր հոգիս ի թուաբերութեանս Հայոց ԶԶ (1342)

ի հայրապետութեան տեառն Միխիթարայ եւ յառաջնորդութեան սուրբ ուխտին (Դրազարկի) տեառն Բասիլիոսի եւ ի թագաւորութեան Կոստանդինոսի ի խնդրոյ պատվելի եւ իմաստուն ծերունոյ Տիրացու կրաւնաւոր քահանայի... յիշեցէք... զպատվական քահանայի զՏիրացուն եւ զճնաւուն իւր զմեծ հայրն Կարապետ եւ զհայրն իւր զՅակոբ եւ զմայրն Ալիւ, նաեւ զբեռիքն իւր զՎասլի եւ զԵւտաքսն...:

Ընդ նմին եւ զերախտաւոր հոգեւոր եղբայրն իմ զՍարգիս կրաւնաւոր քահանայն եւ զճնաւուն իւր յիշեցէք ի Տէր... նա Աստուած կոչեաց զինքն ի յիւր հանդիսան...: Եւ զիս զանարժան զՍարգիս սուտանուն քահանայ զգրողիկ սորա եւ զոսկաւ սուրբ Աւետարանիս եւ զճնաւուն իմ զԳրիգոր քահանայ եւ զՀեղինէ եւ զԵղյն իմ Թէֆնաւ եւ զամենայն արեան մերձաւորսն իմ եւ զիմ սրբապան եւ արհիւպիսկոպոսն, զաչաց լոյս ավաք եղբայրն իմ զտէր Բասիլիոս եւ զճնաւուն իւր ազգայնաւ... (Սուրբ Փրկիչ, Տեղեկատու ազգ. Հիւանդանոցի, Կ. Պ. 1950, Թ. 9, էջ 9—11):

ԼԵ. Գրեք Ձեռնադրութեան, մագաղաթեալ: ... այց եւ այս յայտնի լիցի ձեզ ամենեցուն որ զինի գալք հոգեւոր եղբարք մեր նեցուն որ զինի գալք հոգեւոր եղբարք մեր Քրիստոս որ եւ զգիրքս զայս աստուածաւոր Կարապետ Կարապետ Տէր Գրիգոր հրեշտակաւոր ուխտին Դրազարկուն չնորհեաց... Կարապետ ի Քրիստոս Աստուած զգրող սորա Յիշեալիք ի Քրիստոս Աստուած զգրող սորա զԳրիգորիս պատուական քահանայ եւ զամենիմաստուն զրիչ որ գրեաց եւ ոսկեգաւթ ծաղկաւք զարդարեաց եւ լազմափթիթ երանգաւք նկարեաց, որում ողորմեցիք Տէր Յիսուս: Ընդ նմին յիշեալիք եւ զՅովհաննէս յետին գրիչ ի Քրիստոս որ զիշատակաւրանս զրեցի եւ սակաւ թերութիւն որ կայր ի սմա յաւարտումս ամի... ամէն:

Ի մարդեղութեան Քրիստոսի ՌՅԶԱ (1371) փոխեցաւ առ Քրիստոս Վասիլ զպիւրն մանկազոյն տիօք եւ խոցեաց զիւր սնուցիչն զՄարտիրոս նուստ եպիսկոպոսն (Ալիւնեան Հ. Ն., Հաւաք. Յիշատ. Պր. Գեղամէն):

Հ. Հ. ՈՍԿԵԱՆ

ԿՈՐԻՆԹԻ ՎԵՐԱԿԱՅՄՈՒՆԵԹ ԲՆԱԳԻՐՆ ԵՒ ԱՆՈՐ ՄԱՍԻՆ ԵՐԵՎԱՆԵՐՆԵՐՆ ԵՒ ՓԵՏՐՈՒԱՐ ԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

1. Կը պատմուի Դուկ. Ժ. 30—37 Քրիստոսի առաւել. Երուսաղէմ-Երեքով ճանապարհի վրայ անցորդ մը կողոպտուած եւ խոշտանդուած աւազակներէ՝ ինկած էր վերաւոր. կ'անցնին անկէ Քահանայ մը, ապա Դեւտացի մը. կը տեսնեն թշուառ, բայց չեն կարեկցիր. կ'անցնի Սամարացի մ'ալ. սա կանգ կ'առնէ, կ'արգաստի. «Եւ մատուցեալ պատեաց զվէրս նորա, արկեալ ի վերայ ձէթ եւ գինի»: Կը բառնայ գրաստին վրայ եւ կը տանի պանդոկ մը, կը դարմանէ. ապա կը յանձնէ վերաւորը պանդոկապետի խնամքին մինչեւ իր վերադարձը:

Այսպիսի վերաւոր մըն էր Կորին, թաւանուած եւ բազմախոց: Զարեացապարտներն էին Կորնոս եւ անոր արբանեակները: Շատեր անցան այդ ճանապարհէն, տեսան վերաւորն եւ հեռացան անկարեկիր. քիչեր մերձեցան անոր, բաւականացան դոյզն լուսաներ նետելով վերաւորին ի միխիթարութիւն: Ոչ ոք յանձն առաւ Սամարացւոյ դերը:

Անցայ իմ կարգիս նոյն ճանապարհէն. խոնարհեցայ դէպի վերաւորը, պատեցի վէրքերը, ձէթով եւ գինով դարմանեցի, ելայ ի խնդիր կողոպտուաներուն, վերադարձուցի կողոպտուածին, ցանկութեամբ միւսանդամ պնծելու զանիկա զատական պատմութեանով:

Յիսուս հարցուցած էր իր խօսակցին. «Ո՞ր յերկրոցն ի նոցանէ (այսինքն Քահանայէ եւ Դեւտացիէ, եւ Սամարացիէ) թուի քեզ մերձաւոր լինել անկելոյն ի ձեռս աւազակացն»: Պատասխանն եղած էր. «Որ արար զողորմութիւն ի վերայ նորա»: Եւ Յիսուս յանձնարարած էր անոր. «Երթ եւ դու արա նոյնպէս»: Sapienti sat!

2. Կորինի Բնագիրը: Կորին գրեց Մաշտացի վարքը 442ին: Սկզբնաղբիւն հասած է մեզի մէկ օրինակ միայն, գրուած 1230 տարի (!) ետքը՝ 1672ին: Այս արտագրութեան գաղափար-օրինակը եղած է «հին», կազմալոյծ ձեռագիր մը, ինչպէս կ'երեւայ երկաթագիր զրչութեամբ: Զեռագրին մնացեալ մասերը զատուորած եւ կազմած է